

CURS DE LIMBA LATINĂ

PENTRU STUDENȚII FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE

FLORENTINA NICOLAE

CURS DE LIMBA LATINĂ

PENTRU STUDENȚII FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE

EDIȚIE REVIZUITĂ ȘI ADĂUGITĂ

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2019

Colecția FILOLOGIE

Referenți științifici: Prof. univ. dr. Petre Gheorghe Bârlea
Cercetător științific I, dr. Livia Buzoianu

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NICOLAE, FLORENTINA

Curs de limba latină pentru studenții facultăților de teologie / Florentina Nicolae. - București : Editura Universitară, 2019
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-0981-2

811.124

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062809812

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2019
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 07217 CARTE / 0745.200.357
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUVÂNT ÎNAINTE

Acest curs de limba latină se adresează studenților la facultățile cu profil teologic, precum și celor cu profil filologic, istoric și tuturor celor interesați în studierea latinei creștine, îndeosebi a celei biblice și patristice.

Obiectivul acestui curs este prezentarea îndeosebi a morfologiei latinei creștine, prin raportare la normele latinei clasice.

Elementele de teorie au fost prezentate în conformitate cu principiile gramaticii tradiționale și ilustrate cu texte biblice și patristice, la care s-au adăugat câteva texte târzii, din operele unor cărturari români de prestigiu, care au tratat probleme de teologie în lucrări scrise în limba latină (Petru Movilă, Nicolae Milescu Spătarul).

În finalul fiecărui corpus teoretic se găsește un set de expresii și citate celebre, *Verba memorabilia*, care îmbină informații de cultură teologică și elemente morfologice descrise în partea teoretică. Au fost selectate cu preponderență, fragmente din textele evanghelice, precum și expresii cu conținut general valabil.

Dicționarul din finalul cursului este un instrument de lucru important pentru student. Au fost înregistrate toate cuvintele latinești care apar pe parcursul acestui manual, pentru a ușura operațiile de traducere și analiză pe care le implică textele.

Cursul de față reprezintă ediția a doua, revizuită și adăugită, a celui publicat în anul 2007, la editura Arhiepiscopiei Tomisului. Față de prima ediție, au fost înlocuite anumite texte cu altele considerate mai relevante pentru partea teoretică, au fost adăugate multiple informații de morfologie și sintaxă, referitoare la latina creștină, au fost eliminate imaginile care însoțeau textele și a fost completată mica antologie de texte creștine esențiale, cu fragmente din operele unor importanți reprezentanți ai literaturii patristice de limbă latină.

Autoarea

Lista de abrevieri

Abl. = ablativ
Ac. = acuzativ
adj. = adjectiv
adv. = adverb
card. = cardinal
comp. = comparativ
conj. = conjuncție
conjct. = conjunctiv
conjug. = conjugare
D. = dativ
def. = defectiv
dem. = demonstrativ
dep. = deponent
dim. = diminutiv
ecl. = ecleziastic
f. / fem. = feminin
fig. = sens figurat
G. = genitiv
gerund. = gerundiv
GALR = Gramatica limbii
române
imper. = imperativ
imperf. = imperfect
impers. = impersonal
ind. = indicativ
indec. = indeclinabil
inf. = infinitiv
interj. = interjecție
interog. = interogativ
lingv. = sens lingvistic
m. / masc. = masculin

met. = sens metaforic
m. m. ca pf. = mai mult ca
perfect
N. = nominativ
n. = neutru
nehot. = nehotărât
nereg. = neregulat
nom. = nominativ
num. = numeral
ord. = ordinal
part. = participiu
pas. = pasiv
perif. = perifrastic, -ă
pers. = persoana, personal
pf. = perfect
pl. = plural
PL = Patrologia Latina
prep. = prepoziție
prez. = prezent
pron. = pronume
rel. = relativ
relig. = sens religios
semidep. = semideponent
seq. = sequens (următorul)
sg. = singular
trad. = traducere
V. = vocativ
var. = variantă
vb. = verb
viit. = viitor

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Lucrări teoretice

Bârlea, Gheorghe, *Introducere în studiul latinei creștine*, București: Grai și Suflet – Cultura națională, 2000.

Blaise, Albert, *Manual de latină creștină*, Traducere de George Bogdan Țâra, Timișoara: Amarcord, 2000.

Bujor, I.I. și Chiriac, Fr., *Gramatica limbii latine*, București: Cartea Românească, 1937.

Cizek, Eugen, *Istoria literaturii latine*, Vol. II, București: Societatea „Adevărul” S.A., 1994

Cucu, Ștefan, *Literatura patristică de la Tertullian la Fericitul Augustin*, Constanța: „Ovidius” University Press, 2003.

Garcia de la Fuente, Olegario, *Introducción al latín bíblico y cristiano*, Madrid: Ediciones Clásicas, 1990.

*** *Gramatica limbii române*, Coord. Valeria Guțu Romalo, Vol. I-II, București: Editura Academiei Române, 2005.

Halichias, Ana-Cristina, *Elemente de fonetică și morfosintaxă latină*, București: Editura Universității din București, 2011.

*** *Istoria limbii române*, 1965: Vol. I, *Limba latină*, Coord. Al. Rosetti, București: Editura Academiei Române, 1965.

Moreschini, Claudio, și Norelli, Enrico, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine*, Tom I, Traducere de Hanibal Stănciulescu și Gabriela Sauciu, Ediție îngrijită de Ioan-Florin Florescu, Iași: Polirom, 2001.

Moreschini, Claudio, și Norelli, Enrico, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine*, Tom II, Traducere de Elena Caraboi, Doina Cernica, Emanuela Stoleriu, Dana Zămosteanu (II/1), Hanibal Stănciulescu (II/2), Iași, Polirom: 2004.

Moreschini, Claudio, *Istoria filosofiei patristice*, Traducere de Alexandra Cheșcu, Mihai-Silviu Chirilă și Doina Cernica, Iași: Polirom, 2009.

Mohrmann, Christine, *Latin vulgaire, latin des chrétiens, latin médiéval*, Paris: C. Klincksieck, 1955.

Mohrmann, Christine, *Etudes sur le latin des chrétiens*, I - IV, Roma: Edizioni di storia e letteratura, 1961-1965.

Pârlog, Maria, *Gramatica limbii latine*, București: All, 1996.

Runcan, Nechita, *Istoria literaturii patristice din perioada persecuțiilor anticreștine (Sfârșitul secolului I – începutul secolului IV)*, Constanța: Europolis, 1999.

Slušanschi, Dan, *Sintaxa limbii latine*, Vol. I: *Sintaxa propoziției*; Vol. II: *Sintaxa frazei*, București: Editura Universității București, 1994.

Von Campenhausen, Hans, *Părinți latini ai Bisericii*, Vol. I-II, Traducere din germană de Maria-Magdalena Angheliescu, revăzută de Anca Manolescu, București: Humanitas, 2005.

Dicționare

Constantinescu-Dobridor, Gheorghe, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, București: Albatros, 1980.

Cucu, Ștefan și Cucu, Teodor, *Dicționar român – latin de citate biblice*, Constanța: Ex Ponto, 2000.

Ducrot, Oswald, Shaeffer, Jean-Marie, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, București: Babel, 1996.

Gaffiot, F., *Dictionnaire latin – français*, Paris: Hachette, 1934, ediție electronică <https://www.lexilogos.com/latin/gaffiot.php> și Paris: Hachette Education, Nouvelle edition, 2000.

Guțu, G., *Dicționar latin - român*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

Iordănescu, Theodor, Halichias, Ana-Cristina, Diaconescu, Mariana, *Dicționar latin - român*, București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2003.

Stăureanu, Mihai, *Dicționar latin - român*, Craiova: Scrisul Românesc, 1932.

Ediții de texte

Nova Vulgata. *Bibliorum Sacrorum Editio*. Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II ratione habita, iussu Pauli PP. VI recognita, auctoritate Ioannis Pauli PP. VI promulgata. editio typica altera: http://www.vatican.va/archive/bible/nova_vulgata/documents/nova-vulgata_index_lt.html

Novum Testamentum Graece et Latine, Editio duodecima, Stuttgart: Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, 1937.

Ambrosii, Sancti, Mediolanensis Episcopi, *Opera omnia*. Tomi secundi et ultimi pars prior., Patrologia Latina, XL, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1845. Versio electronica:

https://books.google.ro/books?id=MwcRAAAAYAAJ&redir_esc=y
Augustinii, Sancti Aurelii, Hipponensis Episcopi, *Opera omnia: Enchiridion sive De fide, spe et charitate*. Tomus sextus, Patrologia Latina, XL, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1863. Versio electronica:

https://books.google.ro/books?id=qHHYAAAAMAAJ&redir_esc=y
Augustinus, Aurelius, *De doctrina Christiana*, Ediție bilingvă, Stabilirea textului latin, traducere, notă asupra ediției și indici de Marian Ciucă, Introducere, note și bibliografie de Lucia Wald, București: Humanitas, 2002.

Augustinus, Aurelius, *Opera omnia*, Vol. I: *Enchiridion sive De fide, spe et charitate. De fide et Symbolo. De Symbolo: sermo ad catechumenos*, Ediție bilingvă, Traducere, note introductive, note și comentarii de Vasile Sav, Cluj-Napoca: Dacia, 2002.

Commodiani, *Instructiones adversus gentium deos per christiana disciplina: per litterar versuum primas*, Tomus unicus, Patrologia Latina, V, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1844. Versio electronica: https://books.google.ro/books?id=zHWMAAAAIAAJ&redir_esc=y

Cyprianus, Sancti Thascii Caecilii, Episcopi Carthaginensis et Martyris, *Opera omnia*, Tomus unicus, Patrologia Latina, IV, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1844. Versio electronica:

https://books.google.ro/books?id=BwIRAAAAYAAJ&redir_esc=y
Hieronymi, Sancti, Eusebii, Stridonensis Episcopi, *Opera omnia: Epistolae S. Hieronymi in quatuor classes divisae secundum ordinem temporum*, Tomus primus, Patrologia Latina, XXII, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1845. Versio electronica:

https://books.google.ro/books?id=IRERAAAAYAAJ&redir_esc=y
Hilarii, Sancti, Pictaviensis Episcopi, *Opera omnia*, Tomus II et ultimus, Patrologia Latina, X, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1845. Versio electronica: https://books.google.ro/books?id=53DYAAAAMAAJ&redir_esc=y

Ieronim, *Epistole*. Vol. II, Traduceri din limba latină de Maria-Luiza Oancea, Ana-Cristina Halichias, Traian Diaconescu, Constantin Răchită, Florentina Nicolae, Ștefan Cucu, Florin Filimon, Dan Negrescu, Diana Maria Diaconescu, Claudiu Arieșan. Ediție

îngrijită de Ana-Cristina Halichias, P.S.B., Serie Nouă (10), București: Basilica, 2018.

Lactantii, Lucii Caecilii Firmiani, *Opera omnia: Divinarum Institutionum libri septem*, Tomus primus, Patrologia Latina, VI, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1844. Versio electronica:

https://books.google.ro/books?id=im_YAAAAMAAJ&redir_esc=y

Lactantius, Lucius Caecilius Firmianus, *De mortibus persecutorum*, Traducere, studiu introductiv, note și comentarii de Claudiu T. Arieșan, Timișoara: Amarcord, 2000.

Milescu, Nicolae Spătarul, *Enchiridion sive Stella Orientalis Occidentali splendens* (Manual sau Steaua Orientului strălucind Occidentului), Iași: Institutul European, 1997.

Minucius Felix, *Octavus*, Tomus unicus, Patrologia Latina, III, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1844. Versio electronica:

https://books.google.ro/books?id=qm3YAAAAMAAJ&redir_esc=y

Movilă, Petru, *Orthodoxa Confessio Fidei Catholicae et Orthodoxae Ecclesiae* (Mărturisirea ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale), Ediție bilingvă, Introducere, text latin, traducere și note de Traian Diaconescu, Iași: Institutul European, 2001.

Passio Sanctarum Martyrum Perpetuae et Felicitatis, Tomus unicus, Patrologia Latina, III, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1844. Versio electronica: https://books.google.ro/books?id=qm3YAAAAMAAJ&redir_esc=y

Paulini Nolani, Sancti, *Opera omnia*, Tomus unicus, Patrologia Latina, LXI, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1861. Versio electronica: https://books.google.ro/books?id=DK_c2LHBMScC&redir_esc=y Tertulliani, Quinti Septimii Florentis, Presbyteri Carthaginensis, *Opera omnia*, Tomus Primus, Patrologia Latina, I, Accurante J.-P. Migne, Paris: Petit-Montrouge, 1844. Versio electronica: https://books.google.ro/books?id=tb4UAAAQAAJ&redir_esc=y

LATINA CREȘTINĂ

NOȚIUNI INTRODUCTIVE

După ce a depășit granițele Palestinei, mesajul creștin a fost formulat în limba greacă, limba ecumenică a creștinismului timpuriu din antichitate. Greaca era limba curentă a părții răsăritene a Imperiului Roman, ca și limba unui proletariat oriental numeros, căruia i se adăugau prizonieri de război, negustori, marinari și alte categorii de oameni care sosiseră în marile orașe și porturi occidentale, în căutarea unei vieți mai bune. Așadar, primele comunități creștine din Occident au folosit limba greacă. Ca urmare a răspândirii creștinismului, când tot mai mulți vorbitori de limba latină au devenit creștini și au continuat să utilizeze limba latină maternă, a apărut necesitatea de a exprima ideologia creștină și în această limbă, mai ales la Roma și în nordul Africii.

Primele texte creștine în limba latină reprezintă traduceri din greacă: *Scrisoarea Sf. Clement către Corinteni*, redactată pe la 95-96 și tradusă în latină în jurul anului 160, *Scrisoarea Bisericii din Viena și Lyon către Bisericele din Asia și Frigia* (178), *Acta martyrum Scillitanorum* „Actele martirilor din Scilli” (180). În această perioadă (a doua jumătate a sec. II) apar primele traduceri ale Bibliei în limba latină, mai întâi fragmentar, cum o dovedesc și scrisorile menționate mai sus, apoi integral, în varianta africană denumită *Afra*. Cu toate acestea, limba oficială a Bisericii de la Roma rămâne greaca, până la mijlocul secolului al IV-lea, când s-a încheiat procesul de latinizare a liturghiei romane și când au apărut traducerile latinești ale Noului Testament, cunoscute sub titlul generic *Itala*. Aceste două variante biblice, cea africană și cea europeană preieronimienne au fost reunite sub denumirea *Vetus Latina*.

Între 383 și 405, Fericitul Ieronim realizează prima traducere integrală a *Vechiului și Noului Testament*, pornind de la originalul în ebraică și de la *Vetus Latina*. Varianta ieronimiană, denumită *Vulgata*, a fost utilizată în biserică, începând din secolul al VII-lea. Față de caracterul popular al primelor versiuni biblice, *Afra* și *Itala*, încărcate de vulgarisme și de calcuri din greacă și ebraică, *Vulgata* se

apropie de normativismul latinei literare clasice. De altfel, în secolul al IV-lea, după pacea constantiniană, latina creștină s-a orientat treptat spre norme mai tradiționale, păstrând, totodată, moștenirea creștină din primele secole. Această limbă specială, limbă de grup, se extinde și se propagă împreună cu creștinismul, devenind instrumentul comun de comunicare în țările de limbă latină.

Latina creștină se definește ca „**varianta gramaticală, lexicală și, mai ales, stilistică în care se înfățișează limba latină, în evoluția sa istorică, începând din epoca postclasică, sub influența ideologiei și practicii creștine**” (Bârlea 2000: 13).

Latina creștină nu este un tot unitar, nici din punct de vedere temporal, nici din punct de vedere spațial. Ea trebuie analizată pe trei categorii de probleme:

1. *Latina creștinilor*, ca limbă specială

Limba specială, de grup, a creștinilor se adresează unui proletariat urban pluriethnic, mai puțin cultivat. Este o latină populară, refractară la tradiția școlară, considerată, cel puțin în primele două secole, ca exponent al latinei păgâne. Spre deosebire de latina precreștină, refractară la împrumuturi, latina creștinilor acceptă cu ușurință grecisme, ebraisme și diverse tipuri de neologisme.

2. *Latina biblică*

Traducerile latinești ale Bibliei reprezintă faza primară a latinizării Bisericii în Occident. Latina biblică se caracterizează printr-un *literalism extrem*, adică o traducere cuvânt cu cuvânt din original, la care se adaugă elementele de vorbire curentă ale latinei creștinilor. Acest limbaj încărcat de calcuri lingvistice și de elemente populare a fost acceptat de scriitorii creștini datorită prestigiului mesajului transmis și popularității textelor, astfel încât, încă din secolele IV-V este conștientizată existența unei latine biblice.

3. *Latina autorilor ecleziastici* (de la Fuente 1990: 4).

Latina autorilor creștini este o latină cultă, apropiată de normativismul latinei clasice, considerată de intelectuali etalonul lingvistic. Cu toate acestea, mai ales în perioada târzie (după sec. VI), diferențele dintre autori cresc, din cauza gradului de cultură și a

atitudinii față de tradiția literară, care devenea din ce în ce mai artificială.¹

Principalii reprezentanți ai literaturii creștine antice

Poeți

Commodianus (sec. III)

Sfântul Ambrozie (Aurelius Ambrosius, 330 - 4 aprilie 397)

Prudentius (Aurelius Prudentius Clemens, 348 - 410)

Paulinus din Nola (Meropius Pontius Paulinus sau Paulinus Nolanus, 353 – 431)

Sfântul Ilarie (Hilarius Pictaviensis, ? – 468)

Sidonius Apollinaris (Gaius Sollius Modestus Apollinaris Sidonius, circa 430 – circa 488)

Prozatori (apologeți și filosofi)

Minucius Felix (Marcus Minucius Felix, a doua jumătate a sec. II sau prima jumătate a sec. III)

Tertullian (Quintus Septimius Florens Tertullianus, circa 160 - ?)

Sfântul Ciprian (Tascius Caecilius Cyprianus, circa 205 - 14 sept. 258)

Arnobius (circa 235 - circa 327)

Lactanțiu (Lucius Caecilius Firmianus Lactantius, circa 250- circa 317)

Fericitul Ieronim (Sophronius Eusebius Hieronymus, circa 345 – 30 sept. 420)

Firmicius Maternus (Iulius Firmicius Maternus, sec. IV)

Fericitul Augustin (Aurelius Augustinus, 13 noiembrie 354 – 28 august 430)

Orosius (Paulus Orosius, circa 390 - ?)

Sfântul Ilarie (Hilarius Pictaviensis, ? – 468)

Salvianus (400 - 470)

Caesarius (sec. V-VI)

---

¹ Pentru descrierea fiecărei subcategorii a latinei creștine, vezi Christine Mohrmann, *Etudes sur le latin des chrétiens*, Vol. II, 1962, pp. 95-96.

Boethius (Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius, circa 480 – 23 octombrie 524)

Casiodor (Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus, circa 485 – circa 585)

Autori patristici de la Dunărea de Jos

Nicetas din Remesiana (circa 335 – circa 414)

Ioan Cassian (Ioannes Cassianus, circa 360-'65 – circa 435)

Dionisie cel Mic sau cel Smerit (Dionysius Exiguus, circa 470 – circa 540)

SISTEMUL FONETIC AL LIMBII LATINE

NOȚIUNI INTRODUCTIVE

Sistemul vocalic

1. *Vocalele*

Sistemul vocalic al latinei clasice avea drept caracteristică fundamentală distincția de durată: vocalele aveau cantitate, adică puteau fi *scurte* sau *lungi* (acestea aveau o durată de pronunțare dublă față de cele scurte).

Vocalele scurte: *ă, ĕ, ĭ, ō, ŭ*.

Vocalele lungi: *ā, ē, ī, ō, ū*.

Durata vocalică avea rol fonologic, deoarece cu aceasta se făcea distincția între cuvinte la nivel gramatical sau lexical.

La nivel gramatical, prin durata vocalică se deosebeau forme nominale sau verbale:

N. *silvā* (o pădure, pădurea) vs. Abl. *silvā* (în pădure)

N. *exercitūs* (o armată, armata) vs. G. *exercitūs* (a, al, ai, ale armatei)

venīt (vine – indicativ prezent) vs. *venīt* (a venit – indicativ perfect)

La nivel lexical, prin cantitatea vocalică se făcea distincția între forme omografe:

pōpulus (popor) vs. *pōpulus* (plop)

G. *lepōris* (lăpșă = iepure) vs. G. *lepōris* (lepos = farmec)

mālum (râu, râul) vs. *mālum* (măr)

2. *Diftongii*

Latina clasică prezenta următorii diftongi: *ae, oe, au*: *laetitīa* (bucurie), *poena* (pedeapsă), *aurum* (aur).

Sistemul consonantic

În latina clasică existau următoarele consoane: *b, c, d, f, g, h, k, l, n, m, p, q, r, s, t*; de asemenea, semivocalele *ī* și *ū*. Sunetul *q* avea întotdeauna un suport bilabial (*aqua, quaero*); sunetul *g* avea suport bilabial numai după *n* (*lingua, sanguis*).

În latina târzie, sistemul consonantic latinesc pierde suportul bilabial al lui g și q, dar se îmbogățește cu v, z și y (care încearcă să redea sunetul grecesc ū). Totodată, în această perioadă (sec. III-VI p. Chr.) apar în vorbire sunetele numite africcate: tz, dz, č (ce, ci), ģ (ge, gi). Z și y se folosesc în scrierea cuvintelor străine, mai ales de origine greacă: Dionysos, zelus, Zephyrus.

În limba latină existau și consoane geminate, utilizate adesea în cuvinte expresive, dar nu numai: terra „pământ”, appropinquo „mă apropii”, stella „stea” etc.

Geminatele puteau avea rol distinctiv, la nivel lexical:
panus (sul cu fire) vs. pannus (bucată de stofă, sac).

Pronunțarea

Pronunțarea românească tradițională, „adaptată specificului limbii noastre” (Pârlog 1996: 8), este următoarea:

Vocalele se pronunță ca în limba română, fără a se ține cont de durata acestora.

Diftongii:

ae = e: filiae [filie], Aemilius [Emilius]

oe = e: poena [pena], Oedipus [Edipus]

au = au: Augustus [Augustus], augeo „sporesc” [augeo]

Consoanele:

c + i, c + e = ci [çi], ce [če]: Cicero [Čičero], cena [čena]

g + i, g + e = gi [ġi], ge [ġe]: sagitta [saġita], genu „genunchi”

[ġenu]

t + i + vocală = ț: amicitia [amiciița], laetitia [letița]

ngu = ngv: lingua [lingva], sanguis [sangvis]

qu = cv: aqua [acva], aquila [acvila]

s intervocalic = s: rosa [rosa], casa [casa]

q = v: uenio [venio], Vergilius [Verġilius]

Consoanele geminate se pronunță ca cele simple: terra [tera], appropinquo [apropincvo], stella [stela].

Despărțirea în silabe

O silabă terminată în vocală este *deschisă*, o silabă terminată în consoană este *închisă*.

Consoana care urmează unei vocale trece în silaba următoare (prima silabă este deschisă): la-tus, a-mi-ci-ti-a.

Două consoane alăturate se despart, trecând în silabe diferite: ter-ra, dis-ci-pu-lus. Face excepție dubletul consonantic oclusivă + lichidă (b, p, d, t, c, g + l, r), care trece în silaba următoare: um-bra, pa-tres, sa-cra, in-glo-ri-o-sus (fără glorie, umil), in-gra-tus (nerecunoscător), in-cla-rus (necunoscut).

Când o vocală este urmată de trei consoane, de regulă ultima trece în silaba următoare: app-ro-pin-quo.

Grupul de litere *qu* notează o singură consoană: a-qua.

Litera *h* nu contează la despărțirea în silabe: pul-cher (frumos).

Prefixul rămâne într-o silabă separată: ex-sisto (mă nasc), ib-i-dem (în același loc), trans-la-tus (transportat).

Accentuarea

Accentuarea unui cuvânt latinesc ține cont de cantitatea penultimei silabe:

- dacă penultima silabă este lungă, poartă accent:

cantādo (cântând) = can-tān-do

vidēmus (vedem) = vi-dé-mus

- dacă penultima silabă este scurtă, accentul stă pe antepenultima silabă:

amicitiā (prietenie) = a-mi-cí-tī-a

dicīmus (spunem) = dí-cī-mus

Reguli pentru recunoașterea cantității silabelor

În funcție de cantitatea vocalei care se află în centru său, o silabă poate fi *scurtă* sau *lungă*.

Vocalele pot fi scurte sau lungi prin natura lor (situație consemnată, în general, de dicționare) sau prin poziția în interiorul cuvântului.

- Silaba care conține o vocală lungă prin natura ei este lungă: Romānus, natūra.

- Silaba care conține un diftong este lungă: exaequo „egalez” [exécvo].

- Silaba a cărei vocală este urmată de un grup consonantic este lungă: magīster „profesor”, meminīsse „a-și aminti”. Face excepție grupul consonantic oclusivă + lichidă, care poate fi precedat de o

vocală lungă sau scurtă: dētrāho „eu desprind” [détraho], tenēbrae „întuneric” [ténebre].

- Silaba care conține o vocală scurtă prin natura ei este scurtă: discipūlus „elev” [discípulus], homīnes „oameni” [hómines].

- Silaba deschisă, a cărei vocală este așezată înaintea altei vocale, este scurtă: filīa „fiică” [fília], mortūus „mort” [mórtuus].

SISTEMUL MORFOLOGIC AL LIMBII LATINE

NOȚIUNI INTRODUCTIVE

În descrierea morfologică a limbii latine, am optat pentru o analiză pragmatică de tip tradițional, pe care am considerat-o potrivită din punct de vedere didactic.

În ceea ce privește gramatica, latina creștină nu cunoaște o originalitate deosebită în raport cu latina clasică, exceptând elementele populare, grecismele și ebraismele pătrunse în perioada creștinismului timpuriu. Fenomenele lingvistice neclasice sunt utilizate și de unii autori necreștini, până la finele imperiului.

În limba latină există nouă părți de vorbire:

- părți de vorbire flexionare:
  - nume (substantiv, adjectiv, pronume, numeral)
  - verb
- părți de vorbire neflexionare: adverb, conjuncție, prepoziție, interjecție.

N.B. Limba latină nu are articol. În funcție de context, un substantiv precum *puer* poate fi tradus „copil”, „un copil”, „copilul”, „copile!”.

Numele latin

În descrierea numelui latin, din rațiuni didactice, vom folosi distincția **temă – terminație**.

Tema (= radicalul sau rădăcina) este morfemul lexical care poartă sensul cuvântului. Ex. : **ros-a**; **discipul-us**.

Terminația = vocala tematică + desinența

Vocala tematică = vocala care definește clasa flexionară sau declinarea.

Limba latină prezintă cinci clase flexionare ale numelui (cinci declinări), care se recunosc după următoarele vocale tematice:

- 1-   **a**
- 2-   **o / e**
- 3-   **i și ø**
- 4-   **u**
- 5-   **e**

Declinarea = modificarea formei unui nume, în funcție de cazurile gramaticale.

Cazul gramatical = categoria gramaticală prin care se exprimă raporturile sintactice dintre cuvinte, pe baza modificărilor morfologice ale acestora.

Limba latină folosește șase cazuri:

- **nominativul** = cazul subiectului

Ex.: *Pater legit.* = Tatăl citește.

- **acuzativul** (de obiect sau circumstanțial) = cazul suprafeței afectate de mișcare (Slușanschi I, 1994: 61).

Ex.: *Pater legit libros.* = Tatăl citește cărți.

- **locativul** = cazul plasării fixe, fără mișcare, în spațiu sau timp, aflat în regres

Ex.: *Pater legit libros Romae.* = La Roma, tatăl citește cărți.

- **ablativul** (caz specific limbii latine) = cazul complementului circumstanțial

Ex.: *Pater legit libros Romae de fide* = La Roma, tatăl citește cărți despre credință.

- **dativul** = cazul elementului terțiar implicat în desfășurarea acțiunii verbale, prin raportarea la nominativul – subiect și la acuzativul – obiect direct.

Ex.: *Pater legit puero libros Romae de fide.* = La Roma, tatăl îi citește copilului cărți despre credință.

- **vocativul** = cazul adresării directe, fără funcție sintactică.

Ex.: *Pater, lege puero libros Romae de fide.* = Tată, citește-i copilului cărți despre credință, la Roma.

Desinența = morfemul gramatical care indică numărul, cazul, uneori genul numelui.

Ex.: ros-**ă** [**ă** este desinență de singular, cazul ablativ] = în, din, despre trandafir

mar-i-**ă** [**ă** este desinență de plural, cazurile N, Ac, V, genul neutru] = mărire; mărilor!